

„АЗ МНОГО ОГЪН ХВЪРЛИХ ПО ЗЕМЯТА!“

МАТЕЙ ШОПКИН

Далече там — в красивата територия на моята ранна юношеска възраст — се срещнах с поезията на Христо Смирненски. Помня светлите летни сияния, прохладния дъх на читалищната библиотека, трепета при първия прочит на „Да бъде ден!“ . . . Може би и преди това бях чел или слушал стихове от Смирненски. Може би. . . Но оная първа лятна среща остана завинаги в паметта ми. И в душата ми остана — с някакъв особен звън на медни тръби, с тъмен тропот на развихрени конници, устремени към хоризонта, с ясен блясък на петолъчни звезди, с къси изстрели по незнайни барикади и с отприщен гняв на многобройни тълпи. И с една необятна и странна музика — музика, която вече години и десетилетия звучи у мен, звучи и ме подема и издига при всяка мисъл за Христо Смирненски, при всеки поглед към портрета му, при всяко споменаване на името му. Защото обичам поезията на Христо Смирненски. И защото смятам, че тази поезия е едно от чудесата на българския гений. . .

„Той е между ония живи явления на изкуството, които имат способността да се обновяват, към които всяко поколение се обръща наново и с нов поглед, за да разбере по-добре него, а чрез него и себе си. . .“ С тези проникновени думи преди години Минко Николов завърши своя литературнокритически очерк, посветен на големия пролетарски поет. Мисля, че те са един от ключовете за проникване в поезията на Христо Смирненски. Тъй като наистина всяко ново поколение преоткрива и ще преоткрива тази поезия, ще се връща към нея, за да разбере както борбите на своите далечни предшественици, така и същността на ония високи примери, които не се раждат всеки ден.

В същност осъществяването на Христо Смирненски като автор е станало още в младежките му години при публикуването на много хумористични стихотворения, подписани с най-различни псевдоними. Но истинският поетически празник на поета е 1 май 1920 г. На този ден в българската литература изгрява неговата ярка и висока звезда. Тогава във в. „Червен смях“ се появява стихотворението „Първи май“. След време и литературните историци, и почитателите на революционната поезия ще пишат, че „Първи май“ е великолепен дебют на младия пролетарски поет. И наистина — каква сила, каква свежест, каква поривност и мъжествена категоричност! И каква ясна гражданска позиция!

Да спрат фабричните комини
и всеки черен труд да спре,
и туй намръщено море
от морни роби и робини
да озари и приласкай
усмивката на Първи май!

На тези „морни роби и робини“, на тези свои „бледолики братя“ Христо Смирненски посвети неповторимия си поетически талант, своите вдъхновени пориви и помисли, своята огненометежна младост. Само за три години той въздигна българската пролетарска поезия до призвездни висоти. Той достойно защити съществуването на нейното кръщелно свидетелство, подписано от Димитър Полянов. В един мрачен и тягостен период на литературни суховеи и безпътница стиховете на Христо Смирненски бяха като живителни пролетни ветрове и като пътеводни звезди.

Какви бяха светлите сили, които владееха духа на този стеснителен младеж? Откъде идеха тези стройни думи и песенни съзвучия, тези неповторими образи и метафори, тези невероятни полети на мисълта, този буреносен ритъм? И тази творческа и гражданска твърдост, и това навлизане в пластовете на вековете, и този верен политически ориентир! . . .

Разбира се, Христо Смирненски имаше силен поетически талант. Но в тогавашната българска поезия и други поети също имаха силни таланти и богата култура. Къде е тайната? . . . Каква е магията? . . . Струва ми се, че в случая няма никаква особена тайна. Няма и никаква божествена магия. Просто талантливият поет живееше с болките и тревогите, с борбите и надеждите, с радостите и мечтите на работническата класа, на комунистическата партия, на целия народ. В душата му отекваха всичките трепети и сътресения на оная бурна, противоречива и преломна епоха — епохата, когато работническата класа у нас застава на историческата сцена. И поетът не само възпяваше нейната велика мисия, но вярваше, дълбоко вярваше в победата, в тържеството на идеала, в изгрева на слънцето, в народното възмездие:

Но иде ден на съд! Над майката земя
надвисва ураган и в громкия му зов
преплитат се ведно омраза и любов,
а майката земя възсепва се сама
потъпкала греха, отърсила срама.

До последната си клетка поетът се беше слял с „възбунените вълни“ на времето, със съдбите на ония, които летяха „по стръмния и свят Спартакъв път“. И затуй неговите стихове докосваха най-трепетните струни в човешките души. И затуй тия стихове бяха търсени, четени, декламирали, обичани. Всеизвестен е възторгът, с който прогресивната критическа мисъл посреща излизането на „Да бъде ден!“ Нека отново си припомним думите на Георги Бакалов: „На улицата на пролетарската поезия настъпи празничен ден. Млад, свеж, сочен талант в шеметната пъстрота на свои оригинални краски и образи, които извирали и се пръскал като огнен каскад, внесе тази радост със стихотворната си сбирка „Да бъде ден!“

За въздух жадни са гърдите,
очите молят светлина,
един копнеж, мечта една
гори и се топи в душите
и през сълзи и кървав гнет,
през ужаса на мрак студен
разбунен вик гърми навред:
„Да бъде ден! Да бъде ден!“

Христо Смирненски не дочака този голям и светъл ден на българската работническа класа, на България. Нещо повече — „жълтата гостенка“ го покоси преди да бъде озарен от пламъците на Септември 1923 г. И преди много други събития, погроми и победи, които със сигурност щяха да вдъхновят поета за нови революционни песни, за нови поетически върхове.

Млад, ненавършил дори 25 години, Христо Смирненски напусна този свят, за да остане в паметта на работническата класа и в душите на българския народ като гениален юноша, като пламенен бард на Революцията, като вдъхновен певец на Октомври, като безсмъртен поет-комунист, поет-интернационалист. Неговите песни звучаха в тежката тишина на 30-те години на нашия век. Те воюваха като смели и достойни бойци по партизанските балкани, в затворническите килии, по окървавените стачки и митинги, на тайните събрания по тавани и в сутерени. Поетът Христо Смирненски бе неотменен и безстрашен боец на най-опасните барикади в епохата на въоръжената борба против монархо-фашизма. И с гласа на Йохан се обръщаше към палачите:

Безумци! Всяка капка кръв пред вас

ще бликне нови хиляди борби!

Веч бий дванайсетият кобен час

и ще сразим престъпната ви власт!

Елате вий! Елате, подлещи!

И когато удари „дванайсетият кобен час“, когато настана денят, за който поетът мечта, неговите огнени песни озвучиха свободните пространства на социалистическа България, проникнаха до всички кътчета на нашата родина, отекнаха в сърцата и душите на трудовите хора. И преди всичко — на младежта. Не някой друг, а самият български народ и самата българска младеж поставиха името на Христо Смирненски до великите имена на Христо Ботев и Иван Вазов, на Пейо Яворов и Гео Милев. И заедно с поезията на Никола Вапцаров и поезията на Смирненски е един от най-достоверните паспорти на българската литература пред света.

Както при всеки велик поет, така е и при Смирненски — той не може да бъде „заклучен“ в рамките на своята епоха, на своето време. Неговите стихотворения и уроците му са живи, трайни и необходими и днес — в епохата на космическите полети, на варварските войни; днес, когато някои налудничави западни политики подготвят нов кръстоносен поход срещу комунизма и когато пространствата над планетата се задъхват и разкъсват от бесен антисъветизъм. И как силно, и как съвременно звучат огнените думи на Смирненски:

Москва, Москва!

Ти ярко пак пламтиш, ти пак туптиш!

Ти пак си огнено сърце

и с ясна пурпурна усмивка бдиш

над братски стиснати ръце.

Че блясъкът на твоята зора

раздра световната тъма,

че ти като възторжена сестра

събра на цялата земя

и радостта, и бурната печал!...

Москва, Москва! —

сърце от разтопен метал!

И когато говорим или пишем, че една от основните теми на българската социалистическо-реалистическа поезия е интернационалната, нека не забравяме, че именно Христо Смирненски сътвори такива безсмъртни творби като „Червените ескадрони“ и „Съветска Русия“, „Роза Люксембург“ и „Карл Либкнехт“, „Йохан“ и „Северният Спартак“. А в „Руският Прометей“ поетът писа:

Аз много огън хвърлих по земята!

Разкъсах хиляди слънца

и с размаха на дързост непозната

запалих робските сърца
със урагани от искри...

Все ми се струва, че в „Руският Прометей“ Христо Смирненски е „загатнал“ нещо за себе си, за своята човешка съдба, за своята поезия. Наистина — много огън хвърли поетът чрез своите стихове, много сърца и души запали за борба и подвиг. И 60 години след смъртта си той продължава все така да вдъхновява новите поколения на България, да покорява граници и разстояния, да се бори, да побеждава, да възвестява нови времена. „Христо Смирненски — пише другарят Тодор Живков — възвести нова ера в развитието на българската литература, издигна високо знамето на комунистическата партийност, на социалистическия реализъм, под което и днес се изгражда и ще се изгражда националната ни култура. С право той заема най-лично място в съкровищницата на нашата социалистическа поезия.“

В най-възвишения смисъл на думата поезията на Христо Смирненски е велика и безсмъртна. И безкрайно необходима в нашата епоха. И сякаш самият поет — все така жив, пламенен и жизнерадостен — върви през нашето време и възвестява нови дни и кръгозори, нови пътища и висоти. И от пиедестала на безсмъртието звучи пророческият му глас: „Аз много огън хвърлих по земята!“